

AMİSOS / AMISOS

Cilt / Volume 9, Sayı / Issue 16 (Haziran / June 2024), ss. / pp. 46-55
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1501500

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi / Received: 14. 06. 2024
Kabul Tarihi / Accepted: 28. 06. 2024

SUALTI KÜLTÜR MİRASININ KORUNMASINDA HALKLA İLİŞKİLERİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF PUBLIC RELATIONS IN THE PROTECTION OF UNDERWATER CULTURAL HERITAGE

Ceyda ÖZTOSUN*

Öz

Tunç Çağıyla birlikte deniz aşırı ticari seyahatlerin yapılmaya başlaması; üretilen ürünlerin gemiler aracılığıyla başka coğrafyalara sevk edilmesi, limanlar ve liman kentleri olgusunun oluşmaya başlaması ve deniz ticaretinin yaygınlık kazanması insanoğlunun sularla olan temasının en basit akış döngüsünü oluşturmaktadır. Günümüzde ise mavi örtüyle kaplı kültürel değerler her ne kadar insanlardan uzak ve güvende gibi gözükse de kentleşme baskıları, nüfus artışı ve çeşitli teknolojik gelişmeler artık bunu mümkün kılmamaktadır. 20. yüzyılın ortalarına doğru aletli dalış teknolojilerindeki gelişmelerin hızlanması ve aletli dalışa olan ilginin artmasıyla birlikte insanların sualtı ile olan teması da artmaya başlamıştır. 1950'lerde Jacques-Yves Cousteau ve arkadaşları tarafından geliştirilen yüzeyden bağımsız aletli dalış teknolojisi (SCUBA), insanların suyun derinliklerine daha kolay ulaşmalarını ve daha uzun zaman geçirmelerini sağlamıştır. Bu sayede, insanoğlunun sualtına olan ilgisi de 20. yüzyılın sonlarına doğru giderek artan bir ivme kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, sualtı kültür mirasının gelecek nesillere aktarılabilmesi adına halkın bilinçlendirilmesi, artan ilginin koruma sürecine katkı sağlayacak şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, İletişim, Sualtı, Riskler, Halkla İlişkiler.

* Sorumlu Yazar / Responsible Author: Doktorant, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Anabilim Dalı, Antalya/Türkiye. E-posta: ceyda.oztosun@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1719-2240>

Abstract

By the Bronze Age, overseas commercial travels began; transporting manufactured products to other geographies via ships, the emergence of harbours and harbour cities, and the widespread of maritime trade constitute the simplest flow cycle of human contact with water. Today, although cultural values covered with blue cover seem safe and away from people, urbanization pressures, population growth, and various technological developments no longer make this possible. Towards the middle of the 20th century, with the acceleration of developments in scuba diving technologies and the increasing interest in scuba diving, people's contact with underwater began to increase. Surface-independent diving technology, developed by Jacques-Yves Cousteau and his friends in the 1950s, enabled people to reach the depths of the water more easily and spend longer. In this way, humankind's interest in underwater began gaining momentum towards the end of the 20th century. Therefore, in order to transfer the underwater cultural heritage to future generations, it is necessary to raise public awareness and direct the increasing interest in a way that will contribute to the protection process.

Keywords: Cultural Heritage, Communication, Underwater, Risks, Public Relations.

1. Giriş

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak insanoğlunun evrendeki karanlık tarafları aydınlatması, gizemli sır perdesini aralaması, bilinmeyi bilmesi, görülmeyeni görmesi oldukça önemlidir. Ancak, tüm bu olumlu gelişmeler aynı zamanda birtakım olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. SCUBA'nın gelişmesiyle birlikte kendi yaşam alanı dışında uzun süre kalabilmeyi başaran insanoğlu, sualtı sporları ve sualtı turizmi gibi yeni alanların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sualtı ulaşımın kolaylaşması da sualtında bulunan kültürel varlıklar açısından risk oluşturmaya başlamıştır.¹ Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan insan merkezli yaklaşım kültürel varlıklar üzerinde tahribata neden olmaktadır.² Kültürel miras üzerinde tehdit oluşturan insan kaynaklı riskleri doğal risklerden ayıran en önemli özellik önlenemez olmasıdır. Doğa olayları ekseriyetle aniden gelişir, tedbir alınsa dahi önlenemezdir. Yalnızca, kültürel mirası korumaya yönelik geliştirilen afet plan ve stratejileriyle riskin en az düzeyde tutulmasına yönelik tedbirler alınabilir. Hangi risk faktörünün sualtı kültür mirası üzerinde daha çok tahribat yarattığına dair net bir şey söylemek güçtür. Ancak, insan kaynaklı oluşabilecek risklerin yönetilebilirliği yine insanın kendi elindedir. İnsan eliyle oluşan ve sualtı kültür mirasını tehdit eden riskler doğal riskler gibi sabit değildir; her geçen gün listeye yeni maddeler eklenebilmektedir. Kıyı ve sualtı kültür mirasını tehdit eden insan kaynaklı güncel riskler arasında aşağıda yer alanlar başta gelen örnekler arasındadır.³

a) Nüfus Artışı ve Kentleşme

İnsanoğlunun suya olan ihtiyacı, onun tarihin ilk dönemlerinden itibaren kıyı bölgelerini tercih etmesine neden olmuştur. Ancak, Avrupa'da 16. yüzyıl itibariyle başlayan nüfus artışı ve 18. yüzyılda Sanayi Devrimiyle birlikte tarihi ve kültürel çevreler tahrip edilmiş, plansız ve sürdürülebilir olmayan kentleşme anlayışı ortaya çıkmıştır.⁴ Sanayileşme ile birlikte hızlanan üretim, insana duyulan ihtiyacı arttırmış, kırsaldan kentlere olan göçü de hızlandırmıştır. Buna bağlı olarak nüfus artışının yaşandığı bölgelerde yoğun, düzensiz ve çarpık kentleşme görülmeye başlamıştır. Öte yandan, insan nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde büyük altyapı çalışmaları ve yatırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye nüfusunun yaklaşık %60'ına yakınının kıyı illerde yaşadığı⁵ göz önünde bulundurulduğunda, devletin de bu bölgelerdeki yatırımlarına ağırlık verdiği düşünülebilir. Türkiye'de İstanbul, bu konuya verilebilecek en

¹ Berberoğlu 2017, 33.

² Akkuş - Efe 2014, 316.

³ Öztosun 2023.

⁴ Akkuş - Efe 2014, 313.

⁵ Yalçinkaya 2021, 925.

güzel örneklerden biridir. Tarihin ilk dönemlerinden beri göç alan bir kent olan İstanbul'un 2021 yılındaki nüfusu 15 milyon 907 bin 951'dir.⁶ Nüfusun bu kadar yoğun olduğu İstanbul'da konut ihtiyacını gidermek, insan yaşamını kolaylaştırmak, yoğun trafiği kontrol altına almak ve yeni yaşam alanları oluşturmak adına devlet tarafından mega yatırımlı projeler yürütülmektedir.

İstanbul'da yaşanan hızlı kentleşme, kentsel alan yetersizliğini doğurmuş ve kent, 1950'lerden sonra denize doğru genişletilmeye başlamıştır.⁷ Muhtemelen antik limanlar ve birçok arkeolojik kalıntı da denizin doldurulması suretiyle genişletilen sahil yolları altında kalmıştır ki İstanbul Fatih'teki UNESCO'nun dünya mirası listesinde yer alan Bukoleon Sarayına ait limanın modern yol genişletme çalışmalarında dolgu malzemenin altında kaldığı hali hazırda bilinmektedir.

Söz konusu kıyı genişletme çalışmalarının yalnızca Türkiye'de değil, Dubai ve Monaco gibi⁸ dünyanın birçok ülkesinde de uygulandığı bilinmektedir. Kıyı şeridi doldurularak gerçekleştirilen ve arkeolojik incelemeye tabi tutulmadan başlatılan inşaat çalışmaları, belki de tarihin oldukça önemli bir parçası olabilecek herhangi bir kalıntının gün yüzüne çıkma ihtimalinin dahi ortadan kalkmasına neden olabilmektedir.

b) Turizm Yatırımları

Kültürel miras ve turizm, kazan-kazan yaklaşımıyla hareket ettikleri takdirde, ülkelerin kalkınmasına fayda sağlayabilecek ve birbirlerini tamamlayıcı iki önemli kavramdır. Kültürel miras, turizmin canlanmasını destekleyen önemli bir unsurdur.⁹ Turizm kapsamında inşa edilen otel, iskele, yat limanı ve sahil yolu gibi faaliyetlerin arkeolojik kalıntılar üzerinde baskı yarattığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra artan turist sayısına paralel sayıları fazlalaşan turist dalıcılar, sualtı kültür varlıkları üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Yeterince dalış deneyimi olmayan dalıcılar, hassas arkeolojik kalıntıların kırılmasına veya yerlerinin değişmesine neden olabilmektedirler. Bir diğer zarar ise turistleri daldıran bazı dalış merkezlerince verilmektedir. Akdeniz kıyılarında devam eden arkeolojik sualtı araştırmaları sırasında bu konuya ilişkin çeşitli örneklerle karşılaşmıştır. Yayınlanmayan ancak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına raporlanan bu tahribatlardan dördü Mersin-Silifke, Antalya-Alanya, Antalya-Side ve Antalya-Konyaaltı'nda bulunan yerel dalış merkezlerinin dalış bölgelerinde bulunan batıklardaki eserleri bir başka yerde bir araya getirerek bir dalış noktası yaratmaları şeklinde olmuştur. Eserlerin bağlamlarından ayrılması bilimsel bilginin yok olmasına neden olmakta, bozulmamış batıklardan elde edilebilecek bilgi ise bu şekilde yok edilmektedir.

c) Küresel Isınma

Dünyadaki bütün canlıları ve tabiatı olumsuz yönde etkileyen küresel ısınma, kültür varlıklarını da etkilemektedir. Sanayi, tarım ve kentleşmeye yönelik faaliyetlerde fosil yakıtlarının normalinden oldukça fazla tüketimi ve ormanlık bölgelerin gün geçtikçe azalması neticesinde atmosferde biriken sera gazları, dünyanın ısınısını artırmaktadır.¹⁰ İnsan etkenli yaşanan bu durum, Sanayi Devriminden bu yanda gitgide artmakta olup doğal sera etkisini güçlendirmektedir.¹¹ Isı artışı neticesinde buzulların erimesi ve su sevilerinin yükselmesi, kuraklık, yağış, fırtına, sel ve hortum gibi hava olaylarında yaşanan anormal durumlar iklim krizinin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel ısınma insandan mikroorganizmalara, somut ve somut olmayan tüm varlıklara dolayısıyla kültürel mirasa da etki etmektedir.

⁶ Bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023.

⁷ Özkan vd. 2015, 256.

⁸ Öniz 2022, 78, Fig. 1-2.

⁹ Kalay - Yenişehirlioğlu 2017, 1022-1023.

¹⁰ Gençer 2017, 24.

¹¹ Türkeş 2008, 26.

Küresel ısınma, buzulların erimesine bağlı olarak su seviyelerinde yükselmelere neden olduğu gibi aşırı sıcaklıklardan dolayı yaşanan kuraklık ve su çekilmelerine de sebep olabilmektedir. Çünkü, kuvaterner deniz seviyesi değişimlerinde en büyük etken iklim değişikliğidir.¹² İklim değişikliğine bağlı olarak meydana gelen kuraklık nedeniyle, Türkiye'deki bazı göllerde su çekilmelerinin tespit edildiği görülmektedir.¹³ Daha önce de dikkat çekildiği üzere, neticede bu durum kültürel mirasa da etki etmektedir. Yüzlerce belki de binlerce yıldır sualtında bulunan arkeolojik kalıntıların, suların çekilmesiyle birlikte aniden yüzeye buluşması hem doğal bozulma hem de tahribat riskini doğurmaktadır.

Su yükselmelerinin özellikle kıyı şeridinde bulunan antik kentlere ait liman, mendirek, granarium (tahıl ambarı), hamam gibi arkeolojik yapıları etkileyerek zaman içerisinde su altında kalmalarına sebebiyet vereceği öngörülebilir. Ancak kültürel varlıkların su altında kalmasının yanı sıra bir diğer sorun ise uzman ekip tarafından arkeolojik araştırmalar yapılmaksızın kentleşmeye bağlı olarak gerçekleştirilen kıyı genişletme çalışmalarıdır. İnceleme yapılmadan yapılacak olan herhangi bir inşaat faaliyeti neticesinde kültürel varlıkların yok olması kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca küresel ısınmasının bir neticesi olarak ortaya çıkan ve aniden gelişip yoğun bir şekilde bölgeyi etkisi altına alan yağış, fırtına, sel ve hortum gibi doğa olaylarının da tespiti yapılan veya henüz yapılmamış kültürel varlıklar üzerinde tahribata neden olduğu bilinmektedir.

d) Avlanma Teknikleri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle Akdeniz kıyılarında yapılmakta olan sualtı arkeolojisi araştırmalarında en çok karşılaşılan risk örneklerinin başında trol ve algarna ile avlanma teknikleri gelmektedir. Dip taranarak yapılan bu avcılık, deniz tabanındaki batıklara zarar verebilmektedir. Yasa dışı olan dinamitle avlanma tekniği de batıkların çevresinde yapıldığı zaman önemli bir zarar oluşturmaktadır. Tüm gemilerde olduğu gibi, balıkçı teknelerinden atılan çapalar da su yüzeyinden görülmeyen eski eser kalıntılarının üstüne denk geldiği zaman hem çapa hem de buna ait zincir dipteki esere zarar vermektedir. Antalya ve Mersin Kıyılarındaki doğal koyların çoğunda bu tahribatla karşılaşılmaktadır.

e) Düzenleme ve Kontrol Eksikliği

Günümüzde uluslararası sularda kazı ve araştırmaların nasıl yapılacağına ve kaçakçılığın nasıl önleneceğine dair yasal boşluklar bulunmaktadır. Aynı yasal boşluklar bazı ülkelerin kendi karasuları için de geçerlidir. Öte yandan, kıyı ve sualtı kültür varlıkları yasalarla korunsa dahi fiziki koruma eksiklikleri nedeniyle pek çok ülkede yasadışı eski eser ticareti yapanlar, kaçakçılar ve define avcıları serbest hareket etmektedir. Define avcılarının, Akdeniz'de uluslararası sularda¹⁴ ve Doğu ve Güney Doğu Asya'da¹⁵ ve başka pek çok yerde aktif oldukları bilinmektedir.

f) Su Kirliliği

İnsanoğlu suyun önemini ve hayatını sürdürebilmek için önceliğinin su olduğunu unutmamakta ve yeterli özeni gösteremeyebilmektedir. Üretim teknolojilerinin kolaylaşması, çevrenin tahrip edilmesine ve suların kirlenmesine neden olmaktadır.¹⁶ İnsan kendi hayatını kolaylaştırmak adına ürettiklerinin doğaya verebilecek olduğu zararı görmezden gelebilmektedir. Aslında domino etkisini görmekte fayda vardır. İcat edilen bir çamaşır makinesi insan hayatını kolaylaştırırken filtreleme ve kanalizasyon sisteminde bir aksaklık

¹² Kayan 2012, 59.

¹³ Bkz. Kantarcı 2008; Dönmez 2018.

¹⁴ Bkz. Chadwick 2020; Semini 2018; Jaupi 2022.

¹⁵ Iwabuchi 2022, 24.

¹⁶ Yılmaz - Yanarates 2020, 1502.

olduğu takdirde makinenin pis su atığının denizlerle buluşması sürpriz olmayacaktır. Pis su zamanla denizin doğal ekosisteminde tahribat yaratır. Nasıl ki hava kirliliği karadaki kültürel varlıkları olumsuz yönde etkiliyorsa,¹⁷ sulardaki kirlilik oranı da sualtındaki kültürel varlıkları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sanayi atıkları, kanalizasyon sistemi, petrol tanker kazaları, gemi sintinesi, yağ sızıntıları, balık çiftliklerinden yayılan atıklar ve diğer hafriyat atıklarının su kirliliğini hızlı ve önlenemez bir şekilde arttırdığını söylemek mümkündür. Örneğin, tanker kazası sonucunda sızan petrolün; %16'sının suya, %15'inin buharlaşarak atmosfere karıştığı, %22'sinin biyolojik olarak çözüldüğü, %3'ünün açık denizde toplu olarak kaldığı, %16'sının kıyıya vurduğu, %28'inin ise su dibine çöktüğü¹⁸ bilinmektedir. Özellikle de İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının geçiş noktası olan Marmara Denizi'nin, Karadeniz ülkeleri ile Rus petrolünün Akdeniz'e açıldığı rota olması sebebiyle olası deniz kazalarından ve çevre kirliliğinden¹⁹ olumsuz yönde etkilenmesi beklenebilir. Ancak, gemilerden kaynaklanan deniz kirliliğinin nedeni yalnızca petrol sızıntıları veya tanker kazaları değildir. Gemilerden kontrolsüzce bırakılan sintine de deniz kirliliğine neden olmaktadır.

Sualtı kültür varlıklarını etkileyen bir diğer risk faktörü ise balık çiftlikleridir. Karadaki kültürel varlıkların tarımsal alanlardan olumsuz yönde etkilenebildiği gibi sualtı kültür varlıkları da balık çiftliklerinden etkilenebilmektedir. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın (2014) balık çiftliklerinin çevreye verdiği olası zararları üç aşamalı olarak ele aldığı görülmektedir: inşaat aşamasındaki olası çevresel etkiler, işletme sırasındaki olası çevresel etkiler ve kapanış aşamasındaki olası çevresel etkiler.²⁰ İnşaat faaliyetleri hem olası sualtı kültür varlıklarına zarar verme riski taşıırken hem de denizlerin kirlenmesine yol açarak zamana bağlı tahribata neden olabilmektedir. İşletme aşamasında ise balık yemleri ve diğer kimyasal maddeler deniz suyunda kirliliğe neden olabilmektedir. Balık çiftliklerinin kapanış aşamasındaki hafriyat ise yine potansiyel sualtı kültür varlıklarını örtmeye ve çevre kirliliğine neden olabilmektedir.

Sualtıdaki kültürel varlıkların, okyanuslardaki asidifikasyon²¹ ve salinite²² artışından da etkilendiği anlaşılmaktadır. Denizlerin iklim düzenlenmesinde ve sera etkisinin tamponlanmasında yardımcı olduğu bilinmektedir, ancak diğer taraftan küresel ısınmanın da etkisiyle denizler daha sıcak, daha asidik ve daha az oksijenli hale gelmektedirler.²³ Suların kimyasal yapısı da kültürel varlıklar üzerinde tahribata neden olmaktadır.²⁴

Sualtı Kültür Mirasının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ve Tüzüklerde Halkla İlişkiler ve İletişim Vurgusu

UNESCO, üç milyondan fazla keşfedilmemiş batık geminin okyanus tabanında olduğunu tahmin etmektedir.²⁵ Batık ve batığın kargosu ile donanımı da bu varsayımın içerisinde dahil edildiğinde milyonlarca kültürel değer belki kıyılarda belki de suların derinliklerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerler yenilenemeyen, çoğaltılamayan ve yerine bir benzerinin konulması mümkün olmayan nadide emanetler bütünüdür. Korumada sürekliliğin sağlanabilmesi, bu konuda farkındalık sahibi bireylerin koruma sürecine katılımıyla mümkün olabilmektedir. Farkındalığın oluşabilmesi ise kültürel mirasın önemi ve korunmasına ilişkin

¹⁷ Bkz. Büyükkakıncı 2010.

¹⁸ Erik 2015, 3.

¹⁹ Taşdemir 2002, 41.

²⁰ Bkz. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014.

²¹ Bkz. Harkin vd. 2020, 628.

²² Bkz. Perez-Alvaro 2016.

²³ Mora vd. 2013'den akt. Salihoğlu vd. 2021, 24.

²⁴ Gregory vd. 2012, 145-148.

²⁵ UNESCO 2007, 4.

konularda alınacak eğitimle mümkün olabilmektedir.²⁶ Toplumda koruma bilinci oluşturmada yeterli eğitimin verilmemesi,²⁷ kamuoyunda farkındalık eksikliği ve insanların koruma sürecine dahil edilmemesi²⁸ kültürel miras üzerinde tehdit yaratmaktadır. Dolayısıyla farkındalık, kültürel mirasın korunmasında ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında oldukça önem taşımaktadır.²⁹ 1992 Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş) de halkın yetersiz farkındalığını, Avrupa arkeolojik mirası üzerinde tehdit oluşturan faktörler arasında göstermektedir³⁰.

Kültürel miras denildiğinde akla genellikle ilk olarak arkeolojik kalıntılar gelmektedir. Arkeolojik kalıntılar, kültürel mirasın oldukça önemli bir kısmıdır. Belki de bu sebeple, toplum genelinde kültürel miras kavramının baş aktörü yalnızca arkeologlarmış gibi algılanmaktadır. Ancak arkeoloji disiplini ile bürokratik kararlar, kültürel mirasın korunmasına ilişkin izlenen politikalar bağlamında yeterli değildir.³¹ Kültürel miras, yalnızca tek bir alana entegre olan bir konu değildir; birçok disiplinin çalışma konusudur. Öte yandan, kültürel miras ve korunması konusu tek bir disiplinin kontrolünde olamayacak kadar dinamik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, kültürel miras konusu disiplinlerarası çalışmaya ihtiyaç duymaktadır.³² ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nün (1990) giriş bölümünde arkeolojik mirasın korunmasına yönelik çalışmaların, farklı disiplinlerden uzmanların verimli işbirliğine dayandırılması ile devlet görevlileri, akademisyenler, özel sektör temsilcileri ile halkın arasında işbirliğinin gerektiği konularının üzerinde durmaktadır.³³ Kültürel mirasın korunması konusunda disiplinlerarası çalışmalarda arkeolojiden sonra tarih, coğrafya, mimari, sanat tarihi, müzecilik diğer akla gelen alanlar olsa da iletişim biliminin de mutlaka bu sıralamanın başlarında yer alması gerekmektedir. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde (1985), toplumda farkındalık yaratılması için *modern iletişim ve tanıtım tekniklerinin* kullanımı (Madde 15) konusuna yer verdiği görülmektedir.³⁴ Dolayısıyla uluslararası sözleşmelerde tavsiye edilen farkındalık çalışmalarını iletişim biliminden bağımsız düşünmek yanlış olur.

Sualtı kültürel mirası konusunda ICOMOS Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi ile İlgili Tüzük (1996) ile UNESCO Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde (2001) de toplumsal farkındalığa ilişkin maddeler içermektedir. ICOMOS (1996), sualtı kültür mirasına halkın erişiminin desteklenmesi gerektiğini vurgular (Temel İlkeler Madde 1); sualtı kültür mirası çalışmalarının sonuçlarına ilişkin veriler hakkında halkın bilgilendirilmesi ve sualtı kültür mirasının öneminin farklı medya kanalları aracılığıyla duyurulması gerektiğine dikkat çeker (Madde 14).³⁵ UNESCO 2001 Sözleşmesi 2 Kasım 2001 tarihinde kabulüne ilişkin gerekçeler arasında sualtı kültürel mirasın korunmasında araştırma, bilgilendirme ve eğitimin önemi ile korunmasına katkıda bulunmak için halkın eğitiminin değerine inandığını beyan etmektedir.³⁶

Uluslararası sözleşmeler ve tüzüklerden de anlaşılacağı üzere kültürel mirasın korunmasında katılımcı yaklaşımın sağlanabilmesi adına halkın farkındalığının artırılması ve halkın bilgilendirilmesi gerektiği konusuna dikkat çekilmektedir. Ancak, tavsiye kararları eyleme geçmede planlandığı kadar pratik olmayabilir. Öte yandan, kültürel mirasın halktan

²⁶ Sürücü - Başar 2016, 14; Aygün 2011, 201-202.

²⁷ Çetin - Yeni 2016, 3.

²⁸ Shankar - Swamy 2013, 698.

²⁹ Yaşarsoy vd. 2021, 1303.

³⁰ Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş), 1992.

³¹ Külcü 2015, 30.

³² Ahunbay 2010, 113.

³³ ICOMOS, 1990.

³⁴ Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1995.

³⁵ ICOMOS Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi ile İlgili Tüzük, 1996.

³⁶ UNESCO, 2001.

korunması gereken bir olgu olmaktan çıkıp halkın korunması gereken bir kavram haline dönüştürülmesi adına geliştirilen farkındalık çalışmalarının dünyada henüz başlangıç aşamasında olduğu görülmektedir. Süreklilik arz etmeyen, amaç, hedef ve hedef kitle tanımı iyi yapılmamış çalışmalardan beklenen verimin alınması neredeyse imkansızdır. Dolayısıyla, kültürel mirasın korunmasında toplumsal farkındalık oluşturabilmek adına uygulanacak halkla ilişkiler çalışmalarında hedef kitlenin belirlenmesi, doğru yöntem, araç ve paydaşların seçilmesi, mevcut durumun analiz edilmesi, farklı disiplinlerden uzmanların bir araya getirilerek ortak paydada buluşturulması ile çalışmaların sürekliliği ve sürdürülebilir olması önem arz etmektedir.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. 2010, “Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kurumsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 8, 103-118.
- Akkuş, Z. - Efe, T. 2014, “Tarihsel ve Kültürel Çevrenin Korunması Bakımından Türkiye ve İtalya’daki Kolluğun Görev ve Yetkileri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2, 313-366.
- Aygün, H. M. 2011, “Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık”, *Vakıflar Dergisi*, 35, 191-213.
- Berberoğlu, Ö. 2017, “Su Altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair 2001 Tarihli UNESCO Sözleşmesi ve Türkiye”, (Eds. H. Erkanal, V. Şahoğlu ve İ. Tuğcu), *20. Su Altı Bilim ve Teknoloji Toplantısı Bildirileri*, 32-45. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Büyükkıncı, B. Y. 2010, “Hava Kirliliğinin Tarihi Eserlere Etkisi ve Alınması Gereken Önlemler”, *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19, 47-52.
- Çetin, Y. - Yeni, Ö. 2016, “Dünyada ve Türkiye’de Koruma Bilincinin Genel Durumu, Öğretmen Adaylarına Koruma Bilinci Kazandırmada Müze Eğitimi ve Uygulamaları Dersinin Rolü ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, 1-10.
- Dönmez, S. 2018, “Akşehir Gölü’ndeki Su Seviye Çekilmesinin Meteorolojik ve Uydu Verileri ile İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 33/1, 177-188.
- Erik, N. Y. 2015, “Petrol Tankeri Kazaları ve Neden Olduğu Çevre Kirliliği”, *Mavi Gezegen*, 20, 1-11.
- Gençer, C. İ. 2017, “Kültürel Mirasın Korunmasında İklim Değişikliğinin Oluşturduğu Tehditler”, *Mimar. İst*, 58, 24-30.
- Gregory, D. - Jensen, P. - Strætkvern, K. 2012, “Conservation and In-Situ Preservation of Wooden Shipwrecks From Marine Environments”, *Journal of Cultural Heritage*, 13/3, 139-148.
- Harkin, D. - Davies, M. - Hyslop, E. - Fluck, H. - Wiggins, M. - Merritt, O., . . . Westley, K. 2020, *Impacts of Climate Change on Cultural Heritage*, MCCIP Science Review 2020, 616-641.
- Iwabuchi, A. 2022, “Risk and Problems Related to Protection and Reseraching Underwater Cultural Heritage in East and South East Asia”, (Eds. A. Hafner, H. Öniz, L. Semaan ve

- C. J. Underwood), *Heritage Underwater At Risk Threats-Challenges-Solutions*, 22-25. Antalya: ICOMOS-ICUCH.
- Kalay, H. A. - Yenişehirlioğlu, E. 2017, “Kültürel Miras Yönetiminde Bir Çatışma Unsuru: Turizm”, (Eds. N. Uyanık, Ş. Ünüvar, T. Arat ve C. Ç. Kılınç), *Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 1017-1024. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kantarıcı, D. 2008, “Isınma-Kuraklaşma Sürecinin Göller Bölgesindeki Durumu ve Etkileri Üzerine Ekolojik Bir Değerlendirme”, *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 9/2, 1-34.
- Kayan, İ. 2012, “Kuvaterner’de Deniz Seviyesi Değişimleri”, (Eds. N. Kazancı ve A. Gürbüz), *Kuvaterner Bilimi*, 59-78. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Külcü, Ö. T. 2015, “Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi”, *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1/1, 27-32.
- Öniz, H. 2022, “Underwater Cultural Heritage At Risk: Problems and Related to Urbanization”, (Eds. A. Hafner, H. Öniz, L. Semaan ve C. J. Underwood), *Heritage Underwater At Risk Threats-Challenges-Solutions*, 77-82. Antalya: ICOMOS-ICUCH.
- Özkan, Ö. - Alp, J. - Tanrıverdi, Ç. 2015, Dolgu Alanları: Kıyı Sınıırını Yeniden Oluşturmak!”, (Eds. E. Benan ve S. Kartal), 9. *Uluslararası Sinan Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 253-260. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Öztosun, C. 2023, *Public Awareness on Coastal and Underwater Archaeological Heritage Protection in Turkey*, Polonya Bilimler Akademisi, Arkeoloji Etnoloji Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Varşova.
- Perez-Alvaro, E. 2016, “Climate Change and Underwater Cultural Heritage: Impacts and Challenges”, *Journal of Cultural Heritage*, 21, 842-848.
- Salihoğlu, B. - Yücel, E. Ş. - Ibello, V. - Yücel, M. 2021, “İklim Değişikliği, Ekosistem Servisleri ve Bölgesel Yönetim Stratejileri”, (Eds. B. Salihoğlu ve B. Öztürk), *İklim Değişikliği ve Türkiye Denizleri Üzerine Etkileri*, 1-23. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV).
- Shankar, B. - Swamy, C. 2013, “Creating Awareness for Heritage Conservation in the City of Mysore: Issues and Policies”, *International Journal of Modern Engineering Research*, 3/2, 698-703.
- Sürücü, O. - Başar, M. E. 2016, “Kültürel Mirası Korumada Bir Farkındalık Aracı Olarak Sanal Gerçeklik”, *Artium*, 4/1, 13-26.
- Taşdemir, Y. 2002, “Marmara Denizi: Kirleticiler ve Çevre Açısından Alınabilecek Tedbirler”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7/1, 39-45.
- Türkeş, M. 2008, “Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler”, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1/1, 26-37.
- Yalçınkaya, N. M. 2021, “Türkiye’de Kıyı Alanlarında Yaşanan Sorunlar Çerçevesinde Hukuki Süreçlerin İncelenmesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/41, 924-950.
- Yaşarsoy, E. - Koç, D. E. - Ulema, Ş. 2021, “Kültürel Miras Farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 1299-1318.

Yılmaz, A. - Yanarateş, E. 2020, “Öğretmen Adaylarının “Su Kirliliği” Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının Veri Çeşitlemesi Yoluyla Belirlenmesi”, *Kastamonu Education Journal*, 28/3, 1500-1528.

İnternet Kaynakları:

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş). (1992). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020161642143_tur.pdf adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi. (1995). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html> adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

Chadwick, J. (2020). ‘Like finding a new planet’: British researchers uncover 12 shipwrecks in the Mediterranean including a colossal 17th century vessel filled with artefacts such as Chinese porcelain, Italian jugs and Indian peppercorns. Mail Online: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-8240287/12-shipwrecks-uncovered-east-Med-dating-300-BC.html> adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

ICOMOS. (1990). ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü. https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0574229001536913919.pdf adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

ICOMOS Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi İle İlgili Tüzük. (1996). https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0882066001536913778.pdf adresinden alındı

Jaupi, J. (2022). Haul of Booty Colombia Moves to Swipe Treasure on Sunken Spanish Galleon Worth \$17 Billion Today. The U.S. Sun: <https://www.the-sun.com/news/science/4758217/colombia-treasure-spanish-galleon/> adresinden alındı (erişim tarihi: 26.02.2022).

Semini, L. (2018). UNESCO Against Colombia’s Commercial Recovery of a Shipwreck. AP News: <https://apnews.com/article/1dfdface8b074eb28e8fe9cce48b7561> adresinden alındı (erişim tarihi: 26.04.2022).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2014). Çevresel Etki Değerlendirmesi Sektörel Rehberleri. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwebdosya.csb.gov.tr%2Fdb%2Fced%2Feditor/dosya%2FSektorel_rehber_balikciftlik_sonsonmayis.doc&wdOrigin=BROWSELINK adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK): <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=T%C3%BCrkiye%27de%202021%20y%C4%B1nda%20%93,6%2C6%27ya%20d%C3%BC%2C5%9Ft%C3%BC.&text=%C4%B0stanbul%27un%20n%C3%BCfusu%2C%20bir%20%C3%B6nceki,907%20bin%20951%20ki%C5%9Fi%20oldu.> adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

UNESCO. (2001). Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage . <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000126065> adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).

UNESCO. (2007). The UNESCO Convention on the Protection on the Underwater Cultural Heritage. UNESCO Digital Library:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000152883> adresinden alındı (erişim tarihi: 14.06.2024).